

Salvat-Papasseit

torna de Cuba

La Biblioteca de la Universitat de Barcelona acaba d'incorporar dos notables fons documentals relacionats amb Joan Salvat-Papasseit, un dels escriptors més cotitzats pels col·leccionistes i llibreters antiquaris. Un procedeix del descendent d'un amic i mecenes del poeta, i el segon, de la família cubana, del germà, Miquel Salvat, emigrat a l'Havana l'any 1924 tres mesos abans de la mort del poeta.

El dia 10 de juliol del 1924, Joan Salvat-Papasseit, malalt de mort, ja fa quatre setmanes que jeu al llit, en el nou domicili familiar del carrer de l'Argenteria de Barcelona, i li escriu una carta al seu germà Miquel, probablement la darrera que escriuria el poeta. Té la pell ben groga i amb l'os, gairebé sense veu, més mort que viu, sense paraula oïble i els ulls enfebrats, recordaran Tomàs Garcés i Josep M. Junoy, uns dels amics que el visiten. La tuberculosi l'ha afeblit els darrers anys.

Comença la carta dient: "Germà meu: no amb masses forces, però t'escric. La teva darrera lletra és prou impressionant per a que ho faci, a pesar del meu mal." I acaba dient: "I tingueu bona sort, d'ara endavant. T'abraça el teu germà, Joan Salvat-Papasseit."

El poeta sobreviurà quatre setmanes més: morirà el 7 d'agost. Feia encara no tres mesos que havia fet trenta anys i deixava enrere un munt d'amics, mare, dona i filla, i una obra poètica única que esdevindria una de les més estimades, admirades, llegides, recordades i cantades de la literatura catalana de tots els temps.

La carta d'adéu al germà, amb el qual havien treballat plegats a la Llibreria Nacional Catalana de la Gran Via, la va enviar el poeta a Cuba. El "germà pròdig", com l'anomena Joan a la carta, s'hi havia traslladat feia poc temps. Aquesta carta del 1924 ha tornat finalment a Barcelona per desig exprès dels seus propietaris, les filles cubanes de Miquel Salvat Papasseit, Dania i Lorelei Salvat Vega. L'emotiva carta inèdita és una de les peces més destacades del fons adquirit per la Biblioteca de la Universitat de Barcelona a les filles de Miquel Salvat Papasseit. A més de les

cartes —unes quaranta— entre els Salvat de Cuba i els de Catalunya durant les dècades dels trenta i dels quaranta —de la mare, Elvira; la filla de Joan, Salomé; la vídua, Carme Eleuterio; la primera dona de Miquel, Teresa Cardó, i el fill de Miquel, David—, de fotografies del poeta i d'exemplars de la biblioteca de Miquel —alguns dels quals, les primeres edicions, dedicats—, de l'obra de Joan Salvat-Papasseit, en el fons adquirit hi ha també el certificat de defunció del pare, fogoner del vapor Montevideo mort abrasat durant una travessa entre Barcelona i Cadis l'any 1901, quan Joan tenia sis anys.

Miquel Salvat Papasseit, que va néixer amb el segle, l'any 1900, és a dir, sis anys després del Joan, arriba al port de l'Havana el dia 15 de maig de 1924 amb el transatlàntic Antonio López, procedent de Barcelona, tres mesos abans de la mort del germà. La família conserva un certificat de la comandància del port, emès el dia 18 de març del 1936, que ho documenta.

"El devia demanar per poder demostrar l'antiguitat de la seva residència a Cuba", ens diu Lorelei des del seu domicili de l'Havana.

Miquel, afegeix Lorelei, s'havia casat a Barcelona amb Teresa Cardó i va tenir dos fills que acabaren anant a Cuba, David i Judit. Enviadat, es va casar amb la cubana Rosaura Vega, amb la qual va tenir tres filles, Rosanna —"amb dues enes", puntualitza Lorelei— Dania i Lorelei, que és la petita.

"Rosanna, David i Judit viuen als Estats Units, i aquí, a l'Havana, ens hem quedat la Dania i jo", afegeix.

"El pare —recorda Lorelei— havia intentat que Salomé, la filla d'en Joan, vingués a Cuba, també, i Salomé li va contestar que li faria molta il·lusió ve-

nir. Però llavors, Salomé ja es trobava en un sanatori. Com el pare, tenia tuberculosi, i va morir poc després d'aquesta malaltia.”

No tots els documents familiars han passat l'Atlàntic. “Tenim molts documents, encara. Fa poc vaig trobar la foto de la filla d'en Joan, Núria, que va morir petita. També conservem tota la correspondència i els certificats del banc dels diners que enviava el meu pare a París en ajut de la lluita antifeixista dels catalans. No és fàcil separar-se d'aquestes coses, per a nosaltres. És la nostra vida. Tenen un gran valor espiritual, sentimental. Tant en Joan com el pare eren homes summament progressistes. A més, se sentien molt identificats i s'estimaven molt. El pare adorava en Joan. L'estimava i l'admirava.”

Miquel Salvat Papasseit, que va morir el dia de Sant Jordi de l'any 1972, va ser “coordinador, és a dir, gerent de les publicacions Cultural, SA, que tenia sucursals a Amèrica Llatina i té una llibreria molt famosa a l'Havana; l'any 1953, el pare va introduir el llibre de text escolar en color a l'illa.”

“Nosaltres dèiem –continua la filla petita– que el pare no era d'aquest segle. I així ens va criar, amb completa llibertat d'expressió. Però pensem que aquests documents han de ser finalment a Barcelona, en mans d'una biblioteca pública. La meva mare em va dir que el pare mai no havia deixat de pensar en català.”

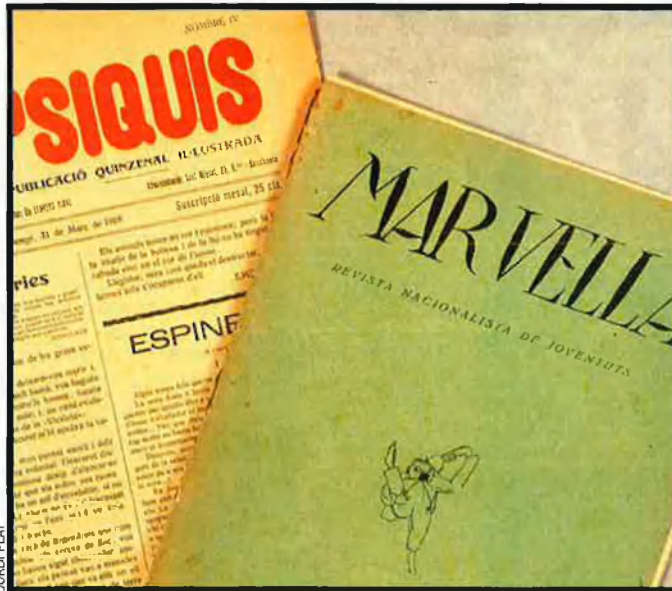
El pont entre les filles de Miquel Salvat Papasseit i la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, l'ha aixecat un arquitecte alacantí, José Luís Oliver Ramírez. “La meua dona és cubana –ens diu– i per les seues relacions familiars vàrem entrar en contacte amb la família Salvat. Tenen un patrimoni cultural molt important. Una gran biblioteca. Es troben, com és normal entre els cubans, amb greus dificultats econòmiques. A Cuba, sense dòlars, no pots subsistir, i van pensar que aquest patrimoni, o almenys una part, podria convertir-se en dòlars. Abans d'entrar en mans d'un particular i que mai no eixiren a la llum, els vaig convèncer que era millor vendre-ho a una institu-

Una carta inedita enviada al seu germà Miquel quan es trobava al llit malalt de mort, i una fotografia dedicada de Joan Salvat-Papasseit, formen part de dues donacions fetes a la Universitat de Barcelona, una, procedent de Cuba, i l'altra, de la Barceloneta.

JORDI PLAY

ció pública i que els documents foren accessibles als estudiosos.”

Amb el permís de la família, l'arquitecte alacantí va fer les gestions pertinents, de tornada a la Península. “Penseu que els cubans no poden parlar a l'estranger per telèfon des de casa. Han d'anar a un hotel o a una corporació estrangera.”

Oliver Ramírez va oferir el fons que la família acceptava vendre a la Biblioteca de Catalunya. “Però els primers contactes no van prosperar. Va ser desesperant. No ens deien ni que sí ni que no. Vaig pensar després en la Biblioteca Nacional de Madrid, però les filles em van dir que de cap manera, que havia de ser en una institució catalana. Sense saber ben bé a qui adreçar-me vaig enviar correus electrònics a totes les universitats catalanes i fins i tot a Alacant em vaig posar en contacte amb un company d'universitat que feia una tesi sobre Salvat-Papasseit dirigida per un gran especialista perquè li ho fera saber.”

Finalment, aquesta gestió personal va ser l'efectiva.

“Vam conèixer l'existència del fons –ens diu Dolors Lamarca, directora de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona– gràcies al professor Amadeu-J. Soberanas, l'editor filològic de la correspondència de Salvat-Papasseit [*Epistolari de Joan Salvat-Papasseit*, (1984), *Postals a les filles* (1986,

1994)] i les gestions van ser molt ràpides.”

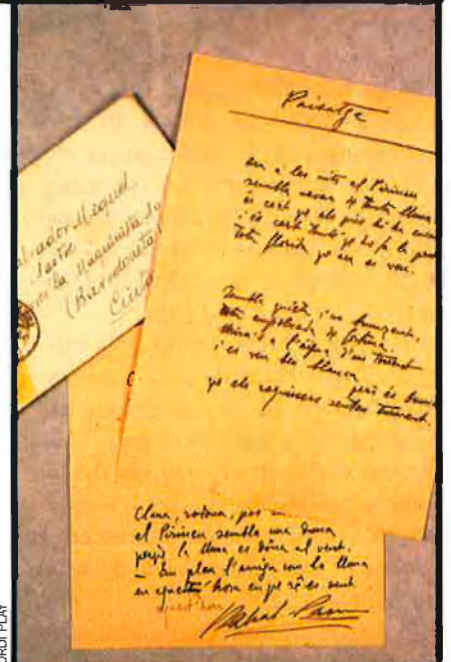
Un fons a la Barceloneta. La nota de premsa de l'adquisició, publicada en un diari, va sensibilitzar Raimon Miquel, sastre de la Barceloneta, que disposa d'un dels arxius privats més importants de la vida cultural del barri d'abans de la guerra.

El pare, Salvador Miquel, va ser amic de joventut de Joan Salvat-Papasseit i en conservava una llarga carta que ja va ser transcrita pel professor Soberanas després de ser publicada a l'*Avui* l'any 1982.

“Tinc dos fills –ens diu Raimon Miquel– i abans de dividir l'arxiu he preferit donar el fons Salvat que tenia més a mà a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, perquè veig que s'interessen pel poeta i que ja s'hi havia dipositat un fons.”

A més del manuscrit de la carta, del manuscrit d'un poema dedicat, i d'una foto dedicada, Raimon Miquel hi ha donat les col·leccions completes de dues revistes nacionalistes culturals de la Barceloneta dels anys 1918 i 1919, on van col·laborar Joan i Miquel, el primer amb poemes i una crítica d'art del pintor Barradas, i el segon amb un conte.

Són *Mar Vella* i *Psiquis*, aquesta segona molt difícil de trobar completa. Els historiadors de la premsa Tasis

Peces dels dos fons adquirits per la Biblioteca de la Universitat de Barcelona: el manuscrit, que és un poema de Salvat-Papasseit, “Paisatge”; les col·leccions completes de les revistes de la Barceloneta *Mar Vella* i *Psiquis*, la segona de les quals era molt poc coneguda, i les primeres edicions dels llibres de Salvat-Papasseit i de les *Poesies*, del 1962.

i Torrent pensaven que només n'havia sortit un exemplar i la col·lecció donada és de quatre.

“El meu avi, Antoni Miquel –ens diu Raimon Miquel– fou el mecenes dels promotors de les dues revistes i també va finançar l'edició de *Poesies* en on-

des hertzianes de Salvat. La botiga de la sastreria era a més un punt de reunió de la colla.”

Amb la recuperació d'una part destacada del fons familiar dels Salvat de Cuba i l'entrada a un arxiu públic català de documentació salvatiana vinculada a la Barceloneta, el barri de Salvat, es trenca una malastrugança, l'aparent apatia catalana institucional per Salvat, l'autor més sol·licitat pels col·leccionistes. Un importantíssim aplec de cartes de Salvat-Papasseit escrites els anys 1916 i 1917, en una de les quals explica les raons per les quals s'ha decidit a escriure els seus articles en català i deixar el castellà, van acabar a la Biblioteca Nacional de Madrid. Una casa de subhastes de Barcelona les havia tret a licitació.

“No ens en vam assabentar. Si no, les haurien adquirit”, ens diu Dolors Lamarca.

La casa de subhastes només havia pensat en la Biblioteca de Catalunya

i desconeixia que la de la Universitat de Barcelona hi podia estar interessada.

L'interès dels col·leccionistes privats sí que no ha defallit mai, ens confirmen els llibreters de vell barcelonins Farré, del carrer de la Canuda, i Marca, de la plaça Sant Just. És considerat la figura número 1 dins del món de la llibreria

L'interès del col·leccionista per Salvat és únic. Per als 'Poemes en ondes hertzianes' es paguen 1.500 euros

antiquària. Cal tenir en compte que de les primeres edicions dels seus llibres, se n'imprimien pocs exemplars, que és un dels escriptors catalans més estimats, i que és part d'un moviment literari i artístic mitificat, l'avantguardisme.

Salvat-Papasseit, ens confirmen els dos llibreters de vell, assoleix preus excepcionals, sense comparació amb cap més escriptor català del segle XX. Del més buscat, *Poemes en ondes hertzianes*, es paguen dels 1.200 als 1.500 euros, i de la resta, de 300 a 600. També cal pagar quantitats excepcionals per a les revistes que va fundar o les revistes on col·laborava. Per a la col·lecció de divuit números d'*Un enemic del poble*, s'han pagat 1.500 euros, i de l'únic exemplar d'*Arc Voltaic*, 500. Per establir una comparança, una primera edició de Jacint Verdaguer se situa, ara, tot i l'eufòria de l'Any Verdaguer, entre els 60 i els 150 euros.

Lluís Bonada

Vieja Trova Santiaguera

BURJASSOT DIVENDRES, 17 DE MAIG
PATI DE LES SITGES, A LES 22.30 H.

VENDA D'ENTRADES: SERVIENTRADA
EL CORTE INGLÉS, CASA DE CULTURA DE BURJASSOT
PREU: 15 EUROS ANTICIPADA, 18 EUROS TAQUILLA

RADIODIÀ Informació: www.yjuveit.com
Llibreria de l'Alcaldia
d&g audiovisió
Cultura Juventud
Ajuntament de Burjassot